

Sint Jans rogge: geen ras maar een cultuurmethode.

Korte literatuurstudie over de teelt van Sint Jans rogge.

Rob Plomp, Nederlands Openluchtmuseum, december 2014.

In het Nederlands Openluchtmuseum verbouwen we ongeveer 60 cultuurgewassen, moderne als wel klassieke. Veel indruk maken we altijd met serradelle, spurrie en huttentut. Maar ook meekrap, wede en 6-rijige Terschellinger gerst zijn gewassen waarbij een mooi verhaal te vertellen is. Zo ook zaaien we rond Sint Jan (24 juni) rogge, vandaar de naam. Tijdens rondleidingen werd ik opmerkzaam gemaakt door een bezoeker dat het wel de bedoeling was dat het gewas “gemaaid” moet worden. Dat was de aanleiding om toch eens in het verhaal van de Sint Jans rogge te duiken.

Vragen

Want wat was nu het voordeel van dit gewas? Wat stond er voor de lange periode tot de 24ste op de akker? Maaien: ja! Maar hoe vaak en wat was dan de opbrengst (van het graan) in het tweede jaar?

Eeuwige roggeteelt

Op veel websites wordt Sint Jans rogge in verband gebracht met de Eeuwig durende roggeteelt. De rogge zou dan door de stoppel heen gezaaid worden. Dat kan, maar de naam is dan in feite onjuist. Rogge wordt rond de 25ste juli geoogst, door de stoppel zaaien op de 24ste juni is een onmogelijkheid. Wordt de rogge door de stoppel op de 25ste juli gezaaid dan zou de juiste naam Sint Christoffel rogge moeten zijn ☺.

Die 25ste juli is belangrijk want het zaaien van stoppelknollen kan niet te lang uitgesteld worden. Om voldoende grote knollen te ontwikkelen later in het najaar, is vroeg zaaien noodzakelijk, liefst vóór Sint Laurens (10 augustus): “Wie knollen wil eten moet Sint Laurens niet vergeten”. Dus rogge maaien op 25 juli, vervolgens op schoven zetten op het land, 10-14 dagen laten drogen en dan is het bijna 10 augustus!

In het kort

Sint Jans rogge is vernoemd naar Sint Jan: 24 juni. De rogge wordt op of net na deze datum gezaaid. Het is een winterrogge dus het gewas zal zich eerst vegetatief ontwikkelen. Dat doet deze rogge zó goed dat het mogelijk is om in het eerste jaar het loof te gebruiken als groenvoer voor het vee. Ook is het verwerken tot (“bruin”)hooi of het beweiden in het najaar mogelijk. De rogge zal daardoor uitstoelen en vele scheuten maken die in het tweede jaar een goede graanopbrengst geven. Het is een uitstekende overwinteraar en geeft daardoor vaak een gelijke opbrengst als gewoon wintergraan (= zaaien in oktober en niet sbijden). Strenge winters komt de Sint Jans rogge vaak beter door zodat de opbrengsten in vergelijking met “gewone” winterrogge in het voordeel van Sint Jans rogge uitvallen.

Herkomst

In de literatuur wordt de herkomst vooral gelegd in gebieden rond de Oostzee, gedateerd rond 1800. De Sint Jans rogge wordt genoemd in 1788 tijdens de landbouwvergadering Mark-Brandenburg (1). Diverse geografische namen worden genoemd: Oostzee en Noorweegse rogge(2), Rusland (p. 557,2), Russische (Oostzee gelegene provincien (3). Later wordt een introductie in Frankrijk vanuit Toscane genoemd met een verwijzing naar de verbouw in Schotland op veengrond. (“zeer sterk uitstoelen”, p 560 ,2)

Opvallend is een beschrijving van Enklaar (2) waarbij hij een verklaring geeft voor het uitstoelen van de planten. Door het maaien stoelen de planten uit, op hogere breedtegraad gebeurt dat van nature door de langere daglengte. Hij verwijst daarbij naar Noorwegen.

Voorvrucht

De teelt van Sint Jans rogge wordt als ideaal beschouwd voor een (gemeste) braaklegging tot aan de zaai. Door in die tijd valse zaaibedden te maken, wordt de onkruiddruk verminderd (p. 561, 2). Verder wordt Sint Jans rogge gezaaid als een andere teelt mislukt is, bijvoorbeeld klaver of winterkoolzaad (1). Ergens wordt spurrie genoemd als voorvrucht (p.336.1). Later zaaien geeft een geringere oogst van groenvoeder maar kan bijvoorbeeld goed na de oogst van wikke, winterkoolzaad, lupine (1). Maar ook na de oogst van winteraveelzaad (?) of vroege erwten is zaaien nog steeds mogelijk. Zaaien kan dan nog bijvoorbeeld in juli en augustus maar is dan geen Sint Jans rogge meer.

Zaaien

Indien het groenvoer als belangrijkste oogst (boven het graan) wordt gesteld, is het mengen met zomergewassen aan te raden. De rogge kan dan dun gezaaid worden en de grond is snel bedekt (door de zomergranen) zodat onkruid geen kans krijgt. Na het snijden is er ruimte voor de rogge om uit te stoelen. In het tweede jaar zijn de zomergewassen verdwenen, de rogge krijgt alle kans. Als zomergewassen worden het meest genoemd: haver, gerst en wikke, maar ook klaver en boekweit worden meegezaaid.

De combinatie rogge: haver: gerst: wikke is favoriet in een verhouding van 6:2:2:1. Of rogge: haver: erwten in 5:1:6

Met de doorzaai van wikke wordt maaien noodzakelijk want in het zaad schieten van wikke veroorzaakt het jaar erop een moeilijk te bestrijden onkruid.

Hoeveelheden

Daar kan ik geen wijs uit worden. De genoemde maat "kop" varieert bij het Meertens instituut van 0,73 liter in Utrecht tot 4,7 liter in Venlo (en alles daartussen). Daar zal ik dus niet meer over uitweiden. Ook in de Duitse literatuur zijn de "metzen" voor mij onbekende inhoudsmaten.

In één stuk is de hoeveelheid wel duidelijk maar dan ook gelijk spectaculair laag. Marc Bonfis (6) zaait 4 tarwe korrels per m² in juni tussen de klaver. Na maaien verkrijgt hij het tweede jaar tientallen halmen per m² met een prachtige oogst. Daarbij merkt hij op dat deze methode waarschijnlijk ook werkt met andere graansoorten.

Groenvoer oogsten

Des te eerder gezaaid, des te meer opbrengst is er mogelijk. Voor de oogst van het graan in het volgende jaar maakt het niet zoveel uit.

Er wordt genoemd:

2x maaien en 1x weiden (schapen, koeien, paarden) (o.a. 1 en 2)

1x maaien en 1x hooien ("bruinhooi", op stro of takken en afdekken met stro) (o.a. 1 en 2)

Het snijden van de rogge mag niet te laat in het jaar anders overwintert de rogge slecht (p.561, 2)

Het voeren aan melkvee bevordert de melkgift van koeien.

Soms schijnt het mogelijk te zijn om in het tweede jaar ook nog een snede van de rogge te halen, voordat het gewas gaat schieten.

“eerst van April 1x maaien en onderzaaien van rode klaver voor een snede na rijping der vruchten” (1)

Roggeoogst

Het vermogen om sterk uit te stoelen wordt in bijna alle bronnen genoemd: van 40 halmen tot (4) 80-100 halmen (1) per plant. Meestal staat er echter dat de Sint Jans rogge een groot uitstoelend vermogen heeft.

Opbrengst 11 ½ mud per morgen (1)

Bij potproeven met rogge in het museum hebben we uit één plant (zaadje), zaaien op Sint Jan en 3x afsnijden, tot 50 scheuten aan één plant geteld.

Conclusie

De teelt van Sint Jans rogge is vooral een cultuurmethode. Door het snijden en beweiden gaat de rogge sterk uitstoelen om het tweede jaar een goede rogge opbrengst te garanderen. Dat daarbij rassen gebruikt worden die sterk uitstoelen is zeker maar door de literatuur wordt voortdurend de vraag gesteld of de Sint Jans rogge wel een apart ras is. Zowel Enklaar (2) als Marissen (7) geven dat in zeker zin aan.

“Wij hebben eene speelsoort, oorspronkelijk uit de russische provinciën aan de Oostzee ontvangen, welke in bijzonder hooge mate de eigenschap der winterrogge bezit en die men daarom stoelrogge of veelstengelige rogge genoemd heeft. Alle soorten, die men met de namen van archangelsche rogge, noorweegsche rogge, en Johannis-rogge bestempelt, zijn volmaakt dezelfde en bezitten in haar aard ook niets bijzonders.”(2)

“Anderen zien in de St. Jansrogge zeer terecht niets bijzonders, enkel eene gewone winterrogge met buitengewone uitstoeling, waarbij het vroege zaaien de neiging tot uitstoelen natuurlijk in hooge mate bevordert. Wij hebben hier dus niet te doen met een afzonderlijke plantenvorm, maar wel met eene bijzondere cultuurmethode.”(6)

Literatuur

1. De nieuwe boerengoudmijn, tevens bijblad van de Landbouw-courant, Volumes 4-6, 1867
2. De vriend van den landman: een handboek voor allen die belang ..., Volume 25 Enklaar 1865
3. Verhandeling over de beste wyze op welke door de ontginning der woeste zand Wardenburg 1829
4. Wochenschrift für Landwirthschaft, Industrie und Handel: Organ des ..., Volume 6 1872
5. Fränkische Zeitung: Fränkische Tageszeitung : amtliches ... - Pa **1870**
6. How to grow winter wheat? The Fukuoka-Bonfils method, Marc Bonfils, 2000
7. Bijzondere plantenteelt Marissen 1907

De oogst van moderne snijrogge

